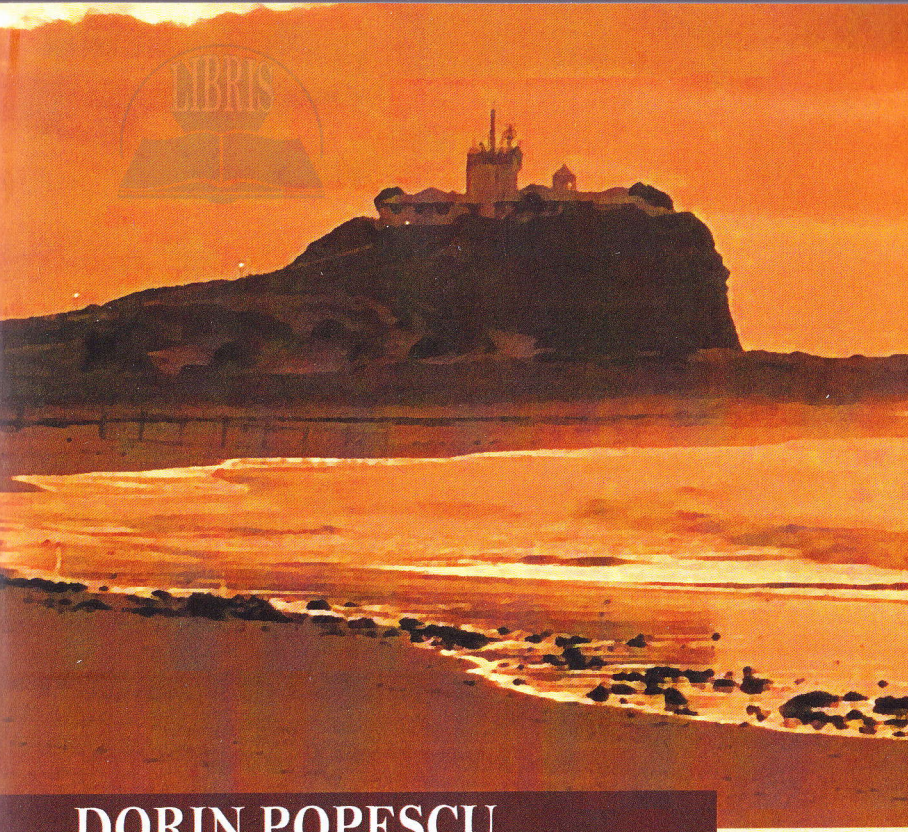

DORIN POPESCU

FIGURI

ale TEXTULUI ANTEIC

COLECȚIA
ISTORIE, TEORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ

IDEEA
EUROPEANĂ

DORIN POPESCU

Figuri ale textului antec

Cuprins

Dorin Popescu / Dincolo de nisipurile mișcătoare	7
Argument.....	11
Întoarcerea din Faust: Eminescu	15
1. Ispita întoarcerii permanente sau Mărturii despre noi.....	15
2. Plângeri despre eminescul bătrân	28
3. Întoarcerea din Faust. Întâlnirea cu fiul rătăcitor, substantivul.....	34
4. Amurgul agorafob. Textul thanatic, thanatotextul, minoratele ființei	42
5. Despărțirea de Eminescu. Infernul sisific îmblânzit de cuvinte	49
6. Toată omologarea mea culturală ține de Eminescu.....	53
7. Eminescu la Cernăuți: singur printre străini... ..	60
Noica. Obsesia de grad zero	65
1. Noica. O arhitectură literară	65
2. Constantin Noica. În căutarea unui sceptic mântuit.....	100
3. Marta Petreu și culpele etice	125
4. Exegeza atinge nivelul tentației hermeneutice. <i>Noica și mișcarea legionară</i> , o abordare pre-hermeneutică.....	131
Un eres neînțeles – Marin Mincu	137
1. Textul, pumn anteic cu mânuși de box.....	137

2. Exilul și împărăția. <i>Docentissimi</i>	140
3. Un eres neînțeleș – Marin Mincu	142
4. Marin Mincu. O evocare	147
Upercutul cu surdina	151
1. De ce nu mai mutilează Alcibiade statui	151
2. Sunt cel mai frumos din orașul acesta!	154
3. Din cornul abundenței ne fericesc și curg... naziștii	157
4. Eunuciile eșecului	160
5. Trepădușii cu floare de crin	163
6. Politropiile omului de arme	166
7. Eresuri	170
Tomis, Constantiana, Küstenge	173
1. Cenacluri sub săgeți otrăvite la Tomis	173
2. Spațiul tomitan. Frigul, frica și mămăliga fierbinte. Zilele și nopțile unui cenaclu întârziat	188
3. Küstenge. Cine aduce capul fiarei ia tot	193
4. O istorie neromanțată a Ligii Studenților din Universitatea <i>Ovidius</i>	196
Acasă – Nordul extrem, Bucovina	199
1. Capcanele unei dileme: <i>cultură majoră versus cultură minoră</i> în România post-europeană	199
2. Bucovina – de la Nord extrem la drumul către sine al culturii române	208
3. Decalogul ontologic al literaturii Bucovinei. Ipoteză de lucru: Bucovina, poema polimorfă a însingurării	212
4. Pacientul poetic din <i>Salonul de reanimare</i> s-a ridicat și umblă	215
5. Bucovina nu a avut vreme să fie macerată de malaxorul care destramă eroi și tradiții	220
Ivo Andrić. Podurile din Sarajevo	227

1. Ivo Andrić. Posibilă urmă culturală românească	227
2. Podurile din Sarajevo și podul de peste Pрут	239
3. Tulburări de recuperare a identității literare/culturale în Balcanii de Vest	245
Postfață.....	255
Indice alfabetic de titluri	259
Studii critice, articole și eseuri (selecție).	
Tabel cronologic.....	261

ÎNTOARCEREA DIN FAUST: EMINESCU

1. ISPITA ÎNTOARCERII PERMANENTE SAU MĂRTURII DESPRE NOI

Motto: „Mai întâi de toate este tăcerea, iar tăcerea face oprire, oprirea face umilință și plângere, iar plângerea face frică, și frica face smerenie, smerenia face socoteală de cele ce vor să fie, iar acea socoteală face dragoste și dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. Atuncia va pricepe omul că nu este departe de Dumnezeu”.

*Învățăturile lui Neagoe Basarab către
fiul său, Teodosie*

A mai spune ceva de preț după ce s-a spus totul este o tristețe a spiritului tânăr. Înalți cu greutate o cocioabă de lut și descoperi că alții au zidit înaintea ta palate. Nădăjduiești și disperi, înțelegi și taci, lăsând cuvintele să moară în tine. În fiecare furie neconsumată a omului de cultură tânăr agonizează câte un eminesc. Acesta este tragismul și aceasta salvarea – că o agonie singulă ră ajunge să rezume identitatea unei culturi: Eminescu între disperarea de a se fi spus totul dinainte de tine și

nevoia de a demonta un mit prin simplul recurs la argumentul lui „Nu”.

În cultura română, funcția lui Eminescu este una agonică. Faptul că Eminescu agonizează încă este un semn că poate agoniza pentru noi, că poate noi suntem personajul de la celălalt capăt al vieții lui. În fața moștenirii lui radicale, nu poți fi un simplu primitor de bunuri. Nu-i poți „mulțumi frumos” prin referințe și compasiune, admirație sau prigoană.

Nu-i poți prostitua mesajul „*interpretându-l critic*”. Ai fi doar un disperat în cultura română, un altul în plus. Jumătățile de măsură cu care îl apreciem și cântărim dovedesc neputința noastră de a-l primi integral, ca pe o ploaie purificatoare cu lecția ei cu tot.

Generații mai vechi au încercat un demers îndrăzneț, cu rezultate mulțumitoare: ancorarea lui în povești. Strădaniile lor, sfârșite într-o blândă împăcare cu mitul, ne-ar îndreptăți la un somn provizoriu: măsurii exacte a cuvintelor lui i s-a răspuns cu măsura exactă a locului său, lecției sale de dragoste – cu un mereu înnoit testament de fidelitate și fiecare vers din versul său pare să ne fi cutremurat îndeajuns. O mereu moștenită stare de veghe ar fi trebuit să ne permită și un ceas de răgaz; în fond, memoria se mai și moștenește uneori și fiecare generație are dreptul să nu fie războinică, dacă celelalte au fost. Obișnuința cu starea de luptă e și ea, paradoxal, un semn sigur al slăbiciunii omenești.

S-a produs însă în relația împăcată a vieții spiritului românesc cu eternitatea o ruptură istorică și această ruptură obligă la reformularea unor întrebări radicale. Literatura română și prezentul istoriei ei suferă exercițiul și proba vidului de încredere. Se surpă cu zgomot modele, se ucid pe scenă eroi și se învață la preț redus lecția urii. O literatură care nu ia în seamă și nu dă

seama de această decădere merită să îmbătrânească și să moară. Istoria literară românească își trăiește prezentul într-o adâncă și grăbită metamorfoză și inima ei, Mihai Eminescu, poate redeveni bătaia de aripă a păsării care-a uitat să zboare sau expresia ultimă a cântecului său de adio. În acest proces de anvergură, generația tânără este și inculpat și acuzator și martor și grefier și judecător.

Întâlnirea culturală cu Eminescu este examenul până acum amânat pe care poporul român îl poate da în clipa adâncă de supremă sinceritate și răscolire. Că judecătorul său este generația tânără (care lasă spiritul liber) ne grăbește să ne bucure.

Acest demers este mărturia mea în procesul neoficializat al Poetului și al limbii române. O declarație de dragoste făcută în ceas de război. Un loc comun din care să pricep și eu mecanismul malefic și tâmp prin care un poet poate să moară în cetate. Cu funcția și cu lecția lui vreau să mă întâlnesc până nu mor la masa tăcerii.

Lecția cea mai înaltă la care are acces sufletul românesc prin Eminescu este agonia, nu disperarea. A fi disperat este o stare de spirit, a fi agonic – o stare de spirit și o atitudine față de ea. Disperații pot muri și pot ucide, agonicii ne lasă și pe noi *neterminați*. Eminescu agonicul ne învață că n-am ajuns atât de adânc în agonie precum ne place să credem. Miile de file ale Caietelor sale sunt mărturia inalterabilă a pietrelor pe care picioarele noastre trebuie să calce până la stele. Iubirea surpată de tristețe și moarte („*Totuși este trist în lume*”), dragostea pentru Cătăline nemerituoase și crude („*Ca dovadă de ce suflet stă în piepții unei rochii*”), ceasurile osândeii de la margine de lacuri („*În zadar aștept și sufăr / Lângă lacul cel albastru / Încărcat cu flori de nufăr*”) și cele de încărcată ardere („*S-ascult de glasul gurii mici*”)

/ *O oră și să mor*”), toate tonalitățile registrului mărturisesc îndeajuns despre descultul care trece prin cultura română. Când Eminescu pășește descult printre cuvinte și cuvintele colțuroase reușesc să-l rănească nu se întâmplă nimic tragic. Eminescu sângerând la picioare este expresia sintetică a nevoii de suferință în cultură. Îndoiala, încrederea și sfiala, tristețea și suferința lui Eminescu în iubire depășesc ideea clasică a nevoii de jertfă exprimată de zidirea Anei și sunt o mărturie mai elevată decât cea consacrată deja pentru un mit pre-manolic al durerii în literatura română.

Mai convingător decât Socrate care merge descult „*pe Ilisos în sus*”, Eminescu este, prin agonie, adică prin lecția sa cea mai înaltă, un Socrate descult care nu s-a obișnuit cu spinii. Dar ceea ce este socratic în vocație nu mai este socratic în destin, căci, iată, Socrate moare bând cucută, împăcat cu sine și cu cetatea, iar celălalt – agitat, violent, neiertător. Acuzator, poate (aidoma Fiului de pe cruce, cu glasul sfâșiat și îndoit: „*Doamne, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?*”). Moartea unuia probează *cumințenia pământului*, cealaltă aude tăcerea nenăscuților câini „*pe nenăscuții oameni / cum îi latră*”. Cea mai mică senzație de confort în înfrigurarea cu care-l căutăm pe Eminescu ar fi o rușinoasă dovadă a faptului că n-am înțeles nimic din disconfortul lui. De aici lecția cea mai înaltă, din agonia lui transmisibilă care nu ne mai lasă să murim pe jumătate după ce nu credeam și am învățat totuși să murim cu adevărat.

Nu știm dacă există o *agonie românească*. O istorie sau o tradiție a ei sigur nu există. De la moartea violentă a lui Decebal la capetele de brâncoveni, de la mormântul unui brad bătrân „*ce-au fost tăind*” la geografia rece a detenției, accentele agonice sunt dramatice, dar singulare. Așa încât cu îndreptățit temei am putea crede că Mihai

Eminescu este primul agonici din spațiul sufletului românesc și că, mai mult, prin agonia sa de „român absolut”, pătrundem în imperiul agoniei românești. Drumul pe care îl străbate Eminescu în estetică de la virtualitate la reușită îl reface acum în morală de la eșec la virtualitate și ne redă dreptul de a putea fi agonici atâta vreme cât cel puțin El a fost. Și aceasta, din nou, este lecția lui cea mai înaltă. Că agonia lui e permanent conștientă, că are dramatismul unui suicid, candoarea Fecioarei din Orleans și liniștea demnă a lui Abițig Sunamiteanca în dragostea ei pentru regele Solomon, toate acestea sunt mărturii suplimentare la o lecție care oricum înfioară.

Cu disperarea și agonia am intrat, așadar, în laboratorul unui om frământat. Forma particulară cea mai sinuoasă a agoniei eminesciene este, neîndoios, relația lui cu Răul. Verbul crud al articolelor sale din „*Timpul*”, rechizitoriul aspru din *Scrisoarea a-III-a*, *Epigonii*, *Ai noștri tineri* și multe alte mușcătoare imagini îl surprind pe poet călare pe un cal alb și cu sabia în mână, luptându-se cu balaurul. Imagine știută. Dar ineditul vine din încrâncenarea cu care Poetul privește parcă Răul ca pe o vină personală. El dă o altă dimensiune vinii, asumând-o. Pentru „*piatra ce n-o mișcă nici durerea și nici mila*”, pentru „*bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire*”, pentru „*simțiri reci, harfe zdrobite*”, poetul e vinovat prin omisiune, pasivitate sau propriul rău. Toate elanurile sale nobile au ca punct de plecare vina asumată, dar niciodată împărtășită. Căci și de aici vine noblețea unui suflet puternic, din grija de a nu pune și răul său în relația cu vecinii. Eminescu își poartă vina pentru răul său mic și ne iartă nouă răul nostru mare prin poezia lui, dăruind-o. Faptul că nu a existat până acum o percepție a dimensiunii vinii în poezia lui Eminescu ține de un miracol îngrijorător, care dovedește că sondările

spiritului său sunt încă la „*prefață*”. Recuperarea ideii de întâmpinare a răului este un loc ce poate fi adâncit de cărturarii mai vechi ori mai noi.

Eminescu nu mai este, iată, primul în vină. Dar este altfel. Și din nou este de ajuns. Pentru că el face din vină și din noblețea relației lui cu ea o introducere la o revoluție de suflet. Ceea ce impresionează încă și mai mult este că o face cu mijloace artistice. Cu armele lui de poet. Cu verbul care are acum funcție formatoare și modelatoare înaltă. Rafinamentul verbului său vindecă apele tulburi ale literaturii române ca un chirurg scrupulos și îndemânatic.

Sinonimia cu virtuțile și preceptele antice vine din nou, fără putință de tăgadă, convertind celebrul „*Cunoaște-te pe tine însuți*” în „*Ce e rău și ce e bine / Te întreabă și socoate*”, adică o propoziție neutră personificată în uimire, cercetare și responsabilizare a abisurilor ontologice.

Așa începe și sfârșește vina la/lui Eminescu, nereușind să ajungă ceea ce este în accepția comună a sa, o simplă categorie etică de analiză și studiu.

Pare că, prin agonie și vină cel puțin, Eminescu ne obișnuiește cu starea de asediu. Dar există cel puțin un steag alb pe care lecția lui ni-l aduce. Căci Eminescu ne împacă cu *credința*, în mod misterios și irevocabil. Nu există verb sfântos în versul lui, nu există comunicarea brutală și nici dialogul direct cu cerul, exceptând două-trei apelative tânguite. Totuși, e ceva dumnezeiesc în voroava și poezia lui, poezia lui e o rugăciune. În cuprinsul versului său, simți că nu mai ești singur. Simți că tot ceea ce voiai să spui o poți face cu aceste cuvinte. Liniștea sa în fața lui Dumnezeu echilibrează zbuciumul în fața oamenilor.